

УДК 792.82(477)“195/199”

*Тимчула Андрій Васильович,
викладач кафедри народної хореографії
Київського національного університету
культури і мистецтв
ORCID 0000-0002-8287-6852
tancor11@ukr.net*

СПЕЦИФІКА ТАНЦЮВАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ

Мета роботи – визначення лексичних особливостей традиційної танцювальної культури українців Закарпаття відповідно до етнографічного районування. **Методологію** дослідження здійснено на основі синтезу наукових підходів: аналітичного – для опрацювання історичної, етнографічної, етно-культурологічної, культурологічної та мистецтвознавчої наукової літератури; історичного – для вивчення історичного періоду формування слов'янського етносу на території Закарпаття, а також визначення меж етнографічного районування українського населення краю як окремих етнографічних груп (бойки, долиняни, лемки) та субетносу (гуцули); типологічного – спрямованого на виявлення та визначення локальних особливостей традиційної танцювальної культури українців Закарпаття відповідно до етнографічного районування; порівняльно-історичний метод – для порівняльного аналізу народної хореографічної культури бойків, гуцулів, долинян і лемків в історичному розрізі та системного аналізу і синтезу, завдяки якому було розглянуто народну хореографічну культуру Закарпаття з властивою їй своєрідністю. **Наукова новизна.** Уперше здійснено мистецтвознавчий аналіз традиційної танцювальної культури українців Закарпаття відповідно до визначеного сучасними вітчизняними науковцями етнографічного районування бойків, гуцулів, долинян та лемків; з метою забезпечення кращого наукового підґрунтя для проведення дослідження народної хореографічної культури українців Закарпаття, було розглянуто їхнє походження, історичний та культурний розвиток; проаналізовано особливості та визначено основні етнічні відмінності танцювального фольклору та локальної лексики етнографічної групи долинян; виявлено взаємовплив танцювальних культур бойків, гуцулів, долинян та лемків, а також сусідніх народів та українського населення Прикарпаття, Подністров'я та Волині у процесі її формування. **Висновки.** Проведений аналіз історичного періоду формування слов'янського етносу на території Закарпаття в контексті дослідження розвитку традиційної культури загалом і танцювальної зокрема посприяв виявленню своєрідності хореографічної лексики українців Закарпаття, яка протягом багатьох століть внаслідок історичних обставин еволюціонувала, зазнавши вплив багатьох культур – угорської, австрійської, румунської, чеської, словацької та польської. Проте головні й визначальні ознаки структури танцювальної культури були й лишаються спільними для всього українського народу.

Ключові слова: танцювальний фольклор, локальна лексика, українці Закарпаття, етнографічне районування.

Тимчула Андрей Васильевич, преподаватель кафедры народной хореографии Киевского национального университета культуры и искусств

Специфика танцевальной лексики украинцев Закарпатья

Цель работы – определение лексических особенностей традиционной танцевальной культуры украинцев Закарпатья согласно этнографическому районированию. **Методологию** исследования осуществлено на основе синтеза научных подходов: аналитического – для обработки исторической, этнографической, этнокультурологической, культурологической и искусствоведческой научной литературы; исторического – для изучения исторического периода

формування славянського етноса на території Закарпаття, а також визначення меж етнографічного районування українського населення краю як окремих етнографічних груп (бойки, долиняне, лемки) і субетноса (гуцули); типологічного – направленного на виявлення і визначення локальних особливостей традиційної танцювальної культури українського Закарпаття згідно етнографічному районуванню; порівняльно-історичний метод – для порівняльного аналізу народної хореографічної культури бойків, гуцулів, долинян і лемків в історичному розрізі і системного аналізу і синтезу, завдяки якому були розглянуті народну хореографічну культуру Закарпаття з властивою їй специфічністю. **Наукова новизна.** Вперше здійснено мистецтвознавчий аналіз традиційної танцювальної культури українців Закарпаття в відповідності з визначеними сучасними вітчизняними ученими етнографічного районування бойків, гуцулів, долинян і лемків; з метою забезпечення кращої наукової бази для проведення дослідження народної хореографічної культури українського Закарпаття, були розглянуті їх походження, історичне і культурне розвиток; проаналізовані особливості і визначені основні етнічні відмінності танцювального фольклору і локальної лексики етнографічної групи долинян; виявлено взаємний вплив танцювальних культур бойків, гуцулів, долинян і лемків, а також сусідніх народів і українського населення Прикарпаття, Подністрів'я і Волині в процесі її формування. **Висновки.** Проведений аналіз історичного періоду формування славянського етноса на території Закарпаття в контексті дослідження розвитку традиційної культури в цілому і танцювальної в частині сприяв виявленню специфічності хореографічної лексики українського Закарпаття, яка протягом багатьох століть внаслідок історичних обставин еволюціонувала і зазнала впливу багатьох культур – угорської, австрійської, румунської, чеської, словацької і польської. Однак головні і визначальні ознаки структури танцювальної культури були і залишаються загальними для всього українського народу.

Ключові слова: танцювальний фольклор, локальна лексика, українці Закарпаття, етнографічне районування.

Tymchula Andriy, Senior Lecturer of the Folk choreography Choreography Department at the Kiev National University of Culture and Arts

Specificity of dancing lexics of ukrainians of Transcarpathia

The purpose of the article is to determine the lexical peculiarities of the traditional dance culture of Ukrainians of Transcarpathia, according to ethnographic zoning. **The methodology** of the research was carried out on the basis of the synthesis of scientific approaches: analytical – for processing historical, ethnographic, ethnocultural, cultural and art studies scientific literature; historical – to study the historical period of the formation of the Slavic ethnos in the Transcarpathian region, as well as to determine the boundaries of the ethnographic zoning of the Ukrainian population of the area as separate ethnographic groups (Boiky, Doluniany, Lemky) and subethnic (Hutsuli); typological – aimed at identifying and determining local features of the traditional dance culture of Ukrainians of Transcarpathia, in accordance with ethnographic zoning; comparative-historical method – for the comparative analysis of the national choreographic culture of Boiky, Hutsuls, Doluniany and Lemky in the historical section and system analysis and synthesis, through which the folk choreographic culture of Transcarpathia was considered, with its inherent peculiarity. **Scientific novelty.** For the first time an art criticism analysis of the traditional dance culture of Ukrainians in Transcarpathia has been carried out in accordance with the ethnographic zoning of boys, Hutsuls, valleys, and Lemky, as determined by modern Ukrainian scientists; in order to provide a better scientific basis for conducting research of the national choreographic culture of Ukrainians of Transcarpathia, their origin, historical and cultural development were considered; features are analyzed, and the main ethnic differences of dance folklore and local vocabulary of the ethnographic group of valleys are determined; the mutual influence of dance cultures of Boiky, Hutsuls, Doluniany, and Lemky, as well as neighboring peoples and the Ukrainian population of Prykarpattya, Podnistrovya, and Volhynia in the process of its formation, were revealed. **Conclusions.** The analysis of the historical period of the creation of the Slavic ethnos on the territory of Transcarpathia in the context of the study of the development of traditional culture in general and the dance in particular contributed to the identification of the peculiarity of

the choreographic vocabulary of the Ukrainians of Transcarpathia, which for centuries, due to historical circumstances, evolved under the influence of many cultures - Hungarian, Austrian, Romanian, Czech, Slovak and Polish. However, the primary and decisive features of the structure of the dance culture were and remain familiar to the entire Ukrainian people.

Key words: dance folklore, local vocabulary, Ukrainians of Transcarpathia, ethnographic zoning.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю виявлення та висвітлення локальних особливостей традиційної танцювальної культури українців Закарпаття, що, на нашу думку, посприяє процесу дослідження технічного збагачення танцювальної лексики в умовах трансформаційних процесів сучасного соціомистецького простору.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчив наявність багатьох праць присвячених формуванню та розвитку українського народного танцю, проте комплексного дослідження народного хореографічного мистецтва українців Закарпаття проведено не було, щоправда деякі аспекти знайшли відображення у доробку вітчизняних науковців. Ґрунтовний, проведений на основі матеріалів фольклорних чи етнографічних експедицій аналіз структури та елементів народних танців бойків, гуцулів та лемків, а також особливостей їхньої хореографічної лексики, здійснено у 30-60-х рр. ХХ ст. відомими науковцями Р. Гарасимчуком «Танці гуцульські» та «Народні танці українців Карпат» у 2-х книгах; А. Гуменюком «Народне хореографічне мистецтво України»; К. Василенком «Лексика українського народного танцю» та ін., отримав певний розвиток у працях радянських і сучасних культурологів та мистецтвознавців, проте у більшості ці дослідження зосередженні на вивченні народних танців однієї з етнографічних груп. Більше того, практично відсутні навіть фрагментарні дослідження присвячені народній хореографічній культурі долинян, а відтак локальна своєрідність їхньої хореографічної лексики, основні типи композиційних побудов у хороводах, побутових та сюжетних танцях, особливості структури рухів лишаються невисвітленими.

Мета дослідження - визначення лексичних особливостей традиційної танцювальної культури українців Закарпаття відповідно до етнографічного районування.

Виклад основного матеріалу. Формування та розвиток народної культури загалом і хореографічної культури українців Закарпаття зокрема протягом багатьох століть внаслідок історичних обставин, відбувався в умовах впливу багатьох культур. Починаючи з 1015 р., після смерті Володимира Великого, за ініціативи короля Стефана I Карпатська Русь увійшла до складу Угорського королівства, а після його розпаду, з XVI ст. – була поділена між княжеством Трансильванії та Королівською Угорщиною. У XVII ст. ці території увійшли до складу імперії Габсбургів (із 1867 р. – Австро-Угорщина), а 1919 р., згідно із Сен-Жерменським договором, перебували у складі Чехословаччини. Після прийняття Першого Віденського арбітражу 2 листопада 1938 р. Закарпатську Україну та південно-західні райони Підкарпатської Русі, південні райони Словачії передано Угорщині, а 26 листопада 1944 р. після звільнення регіону радянськими військами від німецько-фашистських окупантів, прийнято маніфест про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною. Відтак 22 січня 1946 р. Закарпатська Україна у

складі УРСР (з 29 червня 1945 р.) була визнана Закарпатською областю УРСР з центром у м. Ужгород.

З огляду на вищезазначені факти, стає очевидним, що протягом багатьох століть формування традиційної культури українців Закарпаття відбувалося за умов тісного взаємозв'язку з населенням Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії, з якими регіон межує, а також Прикарпаття, Подністров'я та Волині. Проте головні й визначальні ознаки у структурі побутування, матеріальної та духовної культури були й лишаються спільними для всього українського народу.

Деякі вітчизняні етнографи та історики, досліджуючи питання етнографічного районування Закарпаття поділяють українське населення регіону на етнографічні групи: бойки, лемки, долиняни та субетнос українського народу – гуцули.

Досліджуючи поняття «етнографічна група», науковці визначають її як «відносно відособлену частину народності або нації, яка тривалий час зберігає помітні культурно-побутові відмінності від основного етнічного масиву, відрізняються від нього діалектом, особливостями матеріальної та духовної культури» [3, 491]. Субетнос – це головна етноутворювальна одиниця у структурі етносу, яка «займає проміжне становище між мікроетнічною одиницею та етносом, існування якої пов'язане з усвідомленням групових особливостей тих або інших компонентів культури» [10, 172–173]. Варто зазначити, що навіть на сучасному етапі, ці поняття не є остаточно усталеними у науковому світі.

Підтвердження вищесказаному знаходимо у статті Ф. Потушняка, який зазначав, що, незважаючи на те, що населення Закарпаття прийнято поділяти на етнографічні групи – лемки, бойки та гуцули, сам народ ділить себе інакше, відповідно до мовних особливостей, одягу, духовних та матеріальних прикмет, але відчуває й усвідомлює себе єдиною етнічною спільністю [9, 185–189].

Варто зазначити, що наразі у науковому полі не існує єдиного загальноприйнятого визначення субетнічних та етнографічних груп українського етносу Закарпаття, як і їх районування. Проте Ф. Потушняком було визначено етнографічний кордон долинян, який було загально визнано і зафіксовано у путівниках Закарпатського музею народної архітектури і побуту 1981 р. та 1986 р. [13, 20].

З метою забезпечення кращого наукового підґрунтя для проведення даного дослідження, вважаємо за доцільне розглянути та проаналізувати походження, історичний та культурний розвиток, а також визначити специфіку хореографічної лексики українців Закарпаття відповідно до вищезгаданого поділу на етнографічні групи – бойки, лемки, долиняни та субетнос – гуцули.

Лемки, походження яких дослідники пов'язують зі слов'янським племенем білих хорватів, здавна селилися у гірському масиві – західній частині Карпат (Словацько-Моравські Карпати). Територія, яку займає Лемківщина, ще з 855 р. входила до складу Київської Русі. Наприкінці I тисячоліття кордони заселення лемків пролягали на схилах масиву Низькі Бескиди (від верхнього Сяну та Цікори до верхнього Попраду і Дунайцю, а на заході по річці Уж). Нині ця територія входить частково до складу південно-східної Польщі, північно-східної Словаччини та північно-західної України [1, 321–322]. Географічне розташування (через Лемківщину проходили головні європейські торгові шляхи) посприяло культурному збагаченню етносу.

Нині на території України лемки проживають у Перечинському (с. Новоселиця та Зарічево) та Великоберезнянському (с. Верховина Бистра, Домашин, Завосино, Загорб, Княгиня, Лубня, Стричава та Стужиця – на правому березі верхів'я р. Ужа) районах Закарпаття. На думку науковців, найбільшого впливу на формування культурно-побутових відмінностей закарпатські лемки зазнали від бойків, долинян та словаків [11, 51].

М. Пастернакова стверджує, що «в лемківських народних танцях видно деякий вплив словацького танцювального фольклору, вони поважніші і мають мінливий темп. І назви їх відмінні від назв в інших областях України: кошичок, колечко, обертак, киваний, страсованець, крижованець, джурило» [8, 27].

Значні особливості лемківських танців пояснюються використанням у них окремих словацьких, угорських та польських елементів танців. Зі словацьких народних танців перейшло до лемків легке виконання рухів по колу в дводольному та тридольному ритмах; сильні згинання ніг та корпусу танцюристами; часте застосування рухів по колу «польки» та «вальсу» є характерною особливістю лемківських танців. З угорських народних танців перейшли до лемків повороти тулубу ліворуч, праворуч, двоскладова побудова танцю з дводольними й тридольними ритмами в повільному та швидкому темпах; з тридольним пунктированим (акцент перенесений на слабку долю) та синкопованим ритмом. Від польських народних танців лемки запозичили виконання танцюристами будь-якої пісні: музиканти починають грати, а хлопець із дівчиною танцюють у колі під акомпанемент.

Лемки танцюють стримано, надзвичайно легко, сильно згинаючи ноги та повертаючи корпус праворуч та ліворуч. Колективне виконання малюнка «крутитися» у закритому колі застосовується не тільки в структурі коломийкових та козацьких танців, а й у танцях із тридольним ритмом. Часте використання цього ритму в танці призвело до виконання притупів. Деякі рухи виконуються з ковзанням ніг. У деяких старовинних танцях («Рівна») виконавці, роблячи рухи, переносять ноги півколом, що обумовлює характерне колисання станом. Танці лемків побудовано із двох-трьох малюнків. Основне значення має малюнок «коло», складений з окремих пар танцюристів. У мелодіях танців лемків спостерігаються повтори мотивів, а також синкоповані ритми. Лемки виконують танці у повільному темпі, у тридольному, дводольному ритмі (3/3 і 2/4), що відповідає сполученню повільного й швидкого темпу.

Традиційними лемківськими танцями календарної та родинної обрядовості є «Ровна», «Коломийка», «Обертак», «Лемківський танець», «Карічка» (з елементами хороводних танців), жартівливий танець «Дупак», який зустрічається і в інших етносів, а також танці «Обертак», «Потряска», «Круглий», «Викручана» або «Гусій танець», «Крижованець», «Мотаний танець або танець без кінця», «Качки», «Мости» та хоровод «На собітку» та ін.

Щодо походження етнографічної групи українців – бойків, у науковців й досі не має спільної думки. В. Кобичев, спираючись на трактат Плінія Старшого «Природнича історія» (приблизно 77 р. н.е.), мюнхенський рукопис датований кінцем IX ст., середньовічний швейцарський енциклопедичний словник «Mater Verborum» IX ст., а також чеську римовану хроніку початку XIII ст., вважає хорватів та українців Закарпаття і Галичини нащадками білих сербів і робить

припущення, що «серби було тим ім'ям, яке до становлення у слов'ян сучасного етноніма словене/слов'яни використовувалось ними самими у якості одного з найбільш розповсюджених племенних назв» [5, 23]. Словацький і чеський історик П. Шафарик у праці «Slovanské starožitnosti» називає землю Бойки – землею карпатських бойків у Стрію та Самборі [14, 254]. На думку О. Бонкало, на Закарпаття бойки прийшли з Галичини (районів Турки, Стрия, Дрогобича, Долини, Калуша та Самбора) [15, 73] у XVI – XVIII ст., а їхнє етнографічне районування було на територіях Водівецького, Міжгірського (окрім деяких сіл річок Теребля та Ріка) та частково Великоберезнянського районів (села у верхів'ї р. Уж). Називають три територіально-популяційні групи закарпатських бойків: міжгірські, воловецькі та ужоцькі [11, 47–48].

Бойківщина межує з Лемківщиною на заході та Гуцульщиною на півдні. Відповідно до сучасного територіально-адміністративного поділу, землі бойківського краю займають частини Івано-Франківської (південно-західну частину Рожнятівського та Долинської районів), Львівської (південні території Старосамбірського, Самбірського, Стрийського та Дрогобицького, а також Турківський та Сколівський райони) та Закарпатської області (північні території Міжгірського та Великоберезнянського районів, а також Воловецький) [6, 173].

На формування культурних традицій бойків значний вплив здійснили сусідні народи – словаки, угорці, поляки. У виконанні народних танців бойків простежується словацький характер та манера виконання (певні рухи, притупи, переступання через ногу, присідання – м'яке пліє при виконанні певних круток у парних танцях), а протягом XIX ст. і залучення стилізованих елементів танцю «Полька» (словацький варіант) у парних танцях та масових композиціях. З угорської танцювальної культури запозичені характерний синкопований ритм, а також певні кроки та рухи (перехресні кроки, жіночі невеликі стрибки, підняті вгору руки (або рука) та завороти корпусу), спостерігаємо також і деякі елементи польських народних танців, але у змінених варіантах.

На конструкцію народних танців бойків вплинула і обмеженість танцювального майданчику, як, до речі і в танцях усіх горян. Так, наприклад, традиційним є прийом закритої кругової фігури, в якій тримання танцюристи виконують кількома способами: руки на плечах сусідів або за спиною, схрестивши; фігура з кількох кіл, побудована концентрично (у центрі кола – один або пара танцюристів) та ін. Специфіка танцювальних кроків також засвідчує пристосування до умов природного середовища – дрібні чоловічі та жіночі кроки з невисоким підняттям ніг, при невеликих підскоках та випадах, неглибоких присіданнях, а також характерним є виконання певних рухів на одному місці. Для народних танців бойків характерна особлива постава корпусу та голови (відповідно до манери виконання – гордовитої), рухи (спокійні, легкі та плавні) на ледь зігнутих колінах, серед яких найпоширенішими є «вихиляси», «підківки», «присядка-гайдук», «тропітка» та ін. Композиційні особливості характеризуються досить цікавим складанням фігур та використанням повторень, а також поперечними лініями у малюнку танців. Відомі такі бойківські стародавні танці як: «Феся», «Кочан», а також стародавні коломийки – «Вививанець», «Вівчарські коломийки», «Волосянські співані».

Найвищу південно-східну частину Українських Карпат від річок Ломниця і Торець з південного сходу до державного кордону з Румунією займає Гуцульщина, охоплюючи, відповідно до сучасного адміністративного поділу, території Івано-Франківської (Косівський та Надвірнянський райони на півдні, а також Верховинський район), Чернівецької (південну частину Вижницького і Путильського районів) та Закарпатської області (Рахівський район) [2, 193]. Закарпатська територія Гуцульщини поділена етнографами на зони: Марамароське пограниччя, басейн р. Тиса, басейн р. Біла Тиса, район сіл Косівська Поляна та Кобилецька Поляна, басейн р. Чорна Тиса та закарпатські села які на сьогодні в складі Румунії [7, 31].

Аналізуючи особливості традиційної культури гуцулів (фольклор, міфологію, специфіку побутування календарної обрядовості), дослідники акцентують на тому, що завдяки географічному розселенню, ця етнографічна група зазнала порівняно незначного впливу інших культур і зберегла автентичні риси українського народу [6, 167], незважаючи на те, що протягом 1387–1772-х рр. перебувала під владою Польщі, частково Туреччини, Молдавії та Угорщини, у 1772–1919-х рр. – Австрії та Угорщини, а протягом 1920–1939-х рр. – Польщі, Румунії та Чехословаччини [2, 193].

Перебуваючи з 1772 р. під владою Австрійської монархії, гуцули зазнали певного культурного впливу з боку західноєвропейських держав та з боку Галичини (Королівство Галичини та Лодомерії було створено того ж року як адміністративну одиницю Австрійської імперії) і Буковини, приєднаної до королівства 1775 р. [4, 172]. Як зазначає І. Мацієвський, це позначилося на обрядовій та музичній культурі гуцулів (особливо на танцювальній музиці), причому, зважаючи на те, що закарпатці сповідували греко-католицьку віру, як і галичани, їхній вплив був значно сильнішим (свідченням цього є схожі святочні традиції населення берегів Прута і Тиси) [7, 28].

Особливості історичного розвитку Закарпатської території Гуцульщини, яка з XVI ст. перебувала у складі Марамароського комітату Угорського королівства, з 1711 р. – Австрії, з 1867 р. – Австро-Угорщини, з 1919 р. – Чехословаччини, а з 1946 – Закарпатської області УРСР, позначилися на традиційній культурі гуцулів. М. Тиводар поділяє їх своєю чергою на етнографічні окружності (територіально-популяційні групи), акцентуючи на наявності певних відмінних культурно-побутових традицій: богданівські гуцули, ясинянські гуцули, рахівські гуцули, великобичківські гуцули [11, 30–31].

У народній хореографічній культурі гуцулів наявний синкретичний зв'язок зі старовинними віруваннями, традиціями, обрядами та ритуалами, танцювальний рух в яких передусім – засіб спілкування із силами природи. Обрядові та ритуальні танці характеризуються використанням яскравих засобів зовнішньої виразності – жестами, рухами та мімікою; виконанням як під музичний супровід так і без нього (під замовляння або мовчки) у повільному або помірному темпі; вікова та/або гендерна обмеженість виконавців тощо.

Серед найбільш поширених фігур у народній хореографічній культурі гуцулів – «коло», «ряд», «зірниця», «хрещик», «букет», «корито»; а серед кроків – «гайдук», «крутитися», «рівна», «мережка», «трясунка», «переплітуха», «тропіт» та утворені на їхній основі «півгайдук», «підковка з гайдучком», «тропачок з гайдучком»,

«низький тропіт», «високий тропіт» та ін. Найвідоміші гуцульські народні танці: «Рівна», «Висока», «Трясунка», «Півторак», «Чабан» «Гребінець», «Зірниця», «Цебра», «Гуцулка», «Аркан» та ін. Вплив традицій румунської хореографічної культури помітний у танцях «Гуцулка», «Аркан» та «Півторак», а долинно-українських – у танцях «Козачок» (або «Козак») «Горлиця» та «Решето».

Досліджуючи етнографічне районування українців південних схилів Карпат, деякі науковці виділяють ще одну етнографічну групу – долиняни, які територіально селилися від річки Шопурки (на сході), до кордону зі Словаччиною (на заході) та від Великоберезнянських сіл Яворник та Міжгір'я (на півночі), до угорських поселень на півдні Закарпаття, рівнинах, передгір'ї, а частово й середньо-та високогір'ї Закарпаття.

На думку О. Сабо та Г. Стрипського, які одними з перших досліджували походження цієї етнографічної групи, долиняни походять від племені семиградських слов'ян, які прийшли в передгір'я Карпат (через територію Молдавії та Трансильванії) [16, 26] з південної України (вважалося, що їхні предки мешкали на території Поділля і Полісся) у XIII ст., а протягом наступних століть, втративши більшість слов'янських рис, побутуванням та матеріальною культурою «ніби стали угорцями», відрізняючись лише релігією та мовою. На думку М. Тиводара, долиняни походять від східнослов'янського населення, яке з 560 р. було у складі племінного союзу з білими хорватами, протягом VII–IX ст. – місцевих Славій, а з 992 р. – Київської Русі [12, 47–50], протягом XIV ст., зазнавши впливу трансильвансько-руських та південнослов'янських, у XV ст. – сербохорватських, а у XVI–XVII ст. – галицько-руських, подолянсько-руських, угорських та німецьких переселенських груп [11, 34], не втратили своєї етнічної цілісності.

Варто зазначити, що територію розселення долинян у 1913 р. окреслив О. Сабо, відзначаючи що вони мешкають «нижче від гуцулів, бойків і лемків у Марамороському, Угочанському, Березькому, Ужанському і Земплинському комітатах» [16, 30].

З огляду на велику та неоднорідну територію районування долинян, етноісторичні особливості, різноманітне сусідство, їхня традиційна культура не є однорідною. Ф. Потушняк поділяв долинян на такі групи: лемаки (територія проживання від долини р. Турі до долини р. Латориці); долиняни (південніше р. Турі, Імстечкова і Рокосова; верховинці (між р. Латорицею і Тересвою вище Сваляви і Довгого) [9, 187].

Апелюючи до праць Ф. Потушняка та О. Боккало, які окреслили територію розселення українців Закарпаття найповніше, М. Тиводар на основі районування та комплексу розмежувальних рис традиційної культури запропонував поділ долинян на локально-територіальні групи з кількома етнографічними окружностями у кожній: марамороські (тереєвянські, дубівські, углянсько-драгівські, колочавські, хустські, горіачівські, королівські), на культуру яких справили значний вплив румуни, менший – мадьяри, а словацький взагалі відсутній; боржавські (довжанські, іршавські, крайнянські, виноградівські, स्वाлявські, плосківські), ужанські (полуйсько-лучківські, ужгородсько-середнянські), у традиційній культурі яких помітний значний словацький та угорський вплив та перечинсько-березанські (тур'янсько-перечинські, великоберезнянсько-чорноголовські, лютянські)

долиняни, у культурі яких помітний вплив бойківських, лемківських та словацьких традицій [11, 36–44].

Відтак, відповідно до прийнятого сучасними науковцями поділу долинян на локально-територіальні групи, можемо виявити вплив на особливості хореографічної лексики марамороських долинян – румунського та угорського народного танцю; ужанських долинян – словацького та угорського; перечинсько-березанських – вплив бойківських, лемківських та словацьких танцювальних традицій.

Наукова новизна. Уперше здійснено мистецтвознавчий аналіз традиційної танцювальної культури українців Закарпаття відповідно до визначеного сучасними вітчизняними науковцями етнографічного районування бойків, гуцулів, долинян та лемків; з метою забезпечення кращого наукового підґрунтя для проведення дослідження народної хореографічної культури українців Закарпаття, було розглянуто їхнє походження, історичний та культурний розвиток; проаналізовано особливості та визначено основні етнічні відмінності танцювального фольклору та локальної лексики етнографічної групи долинян; виявлено взаємовплив танцювальних культур бойків, гуцулів, долинян та лемків, а також сусідніх народів та українського населення Прикарпаття, Подністров'я та Волині у процесі її формування.

Висновки. Проведений аналіз історичного періоду формування слов'янського етносу на території Закарпаття в контексті дослідження розвитку традиційної культури загалом, і танцювальної зокрема, посприяв виявленню своєрідності хореографічної лексики українців Закарпаття, яка протягом багатьох століть внаслідок історичних обставин еволюціонувала, зазнавши вплив багатьох культур – угорської, австрійської, румунської, чеської, словацької та польської. Проте головні й визначальні ознаки структури танцювальної культури були й лишаються спільними для всього українського народу.

Література

1. Барна В. Лемківщина – колиска і доля. Наука і культура України. Вип. 24. Київ : Поліграфкнига, 1990. 576 с.
2. Гуцули. Українська етнокulturологічна енциклопедія : у 5-ти т. / ред. рада : В.А. Бітаєв (відп. ред.), Ю. П. Богущкий, А. В. Чебикін, В. Г. Чернець та ін. / НАМ України, Нац. Акад. керівних кадрів культури і мистецтв, Ін-т культурології НАМ України. Київ : НАКККіМ, 2013. Т. 1. А–Е. С. 193–194.
3. Етнографічна група. Українська етнокulturологічна енциклопедія : у 5-ти т. / ред. рада : В. А. Бітаєв (відп. ред.), Ю. П. Богущкий, А. В. Чебикін, В. Г. Чернець та ін. / НАМ України, Нац. Акад. керівних кадрів культури і мистецтв, Ін-т культурології НАМ України. Київ : НАКККіМ, 2013. Т. 1. А–Е. С. 491.
4. Ісаєвич Я. Д. Королівство Галіції і Лодомерії. Енциклопедія історії України : у 10 т. / ред. кол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2009. Т. 5 : Кон – Кю. С. 172.
5. Кобычев В. П. В поисках прародины славян. Москва : Наука, 1973. 165 с.
6. Крисаченко В. С. Геокультурна варіативність українського етносу. Український соціум. Київ : Знання України, 2005. С. 164–187.
7. Мацієвський І. В. Музичні інструменти гуцулів. Вінниця : Нова Книга, 2012. 464 с.
8. Пастернакова М. Українська жінка в хореографії. Вінніпег-Едмонтон : Trident Press, 1963. 216 с.
9. Потушняк Ф. Як народ ділить себе. Літературна неділя. Ужгород (Унгвар): ПАН, 1942. С. 185–189.

10. Субетнос. Українська етнокультурологічна енциклопедія : у 5-ти т. / ред. рада : В.А. Бітаєв (відп. ред.), Ю. П. Богущкий, А. В. Чебикін, В. Г. Чернець та ін. / НАМ України, Нац. Акад. керівних кадрів культури і мистецтв, Ін-т культурології НАМ України. Київ : НАКККиМ, 2013. Т. V. Р-Я. С. 172–173.
11. Тиводар М. П. Етнографічне районування українців Закарпаття (за матеріалами традиційної культури другої половини XIX - першої половини XX ст.). CARPATICA – KARPATYKA. Ужгород : ВАТ «Патент», 1999. Вип. 6 : Етнічні та історичні традиції населення Українських Карпат кінця XXVIII – XX ст. С. 4–64.
12. Тиводар М. П. Етнографія Закарпаття: Історико-етнографічний нарис. Ужгород : Гражда, 2010. 416 с.
13. Тиводар М. Одкровення кандидата наук Фенича. Ужгород : МПП «Гражда», 2016. 24 с.
14. Шафарик П. Й. Славянские древности. Москва : Университетская типография, 1847. 462 с.
15. Bonkalo S. A Rutenek (Ruszinok). Budapest : Franklin Társaság kiadása, 1940. 70 p.
16. Szabo O. A Magyar oroszokrol (Ruthenek). Budapest, 1913. 326 p.

References

1. Barna, V. (1990). Lemkivshchyna - a cradle and a destiny. *Nauka i kultura Ukrainy*, issue. 24. Kyiv : Polihrafknyha [in Ukraine].
2. Hutsuls. *Ukrainska etnokulturolohichna entsyklopediia : u 5-ty t.* (2013). Bitaiiev V. A. (vidp. red.), Bohutskyi Yu. P., Chebykin A. V., Chernets V. H. ta in. *NAM Ukrainy, Nats. Akad. kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, In-t kulturolohii NAM Ukrainy.* Kyiv : NAKKKiM. Vol. 1. A–E. pp. 193–194 [in Ukraine].
3. Ethnographic group. *Ukrainska etnokulturolohichna entsyklopediia : u 5-ty t.* (2013). Bitaiiev, V. A. (vidp. red.), Bohutskyi, Yu. P., Chebykin, A. V., Chernets, V. H. ta in. *NAM Ukrainy, Nats. Akad. kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, In-t kulturolohii NAM Ukrainy.* Kyiv : NAKKKiM. Vol. 1. A–E. p. 491 [in Ukraine].
4. Isaievych, Ya. D. (2009). *The Kingdom of the Galician and Lodomeria. Entsyklopediia istorii Ukrainy : u 10 t. Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy.* Kyiv : Nauk. dumka. Vol. 5 : Kon – Kiu. p. 172 [in Ukraine].
5. Kobychiev, V. P. (1973). *In search of the ancestral home of the Slavs.* Moskva : Nauka [in Russian].
6. Krysachenko, V. S. (2005). *Geocultural variability of the Ukrainian ethnos. Ukrainyski sotsium.* Kyiv : Znannia Ukrainy. pp. 164–187. [in Ukraine].
7. Matsiievskiy, I. V. (2012). *Musical instruments of Hutsuls.* Vinnytsia : Nova Knyha [in Ukraine].
8. Pasternakova, M. (1963). *Ukrainian woman in choreography.* Vinnipeh-Edmonton : Trident Press [in Ukraine].
9. Potushniak, F. (1942). *How people divide themselves. Literaturna nedilia. Uzhhorod (Unhvar): PAN.* pp. 185–189 [in Ukraine].
10. Subetnos. *Ukrainska etnokulturolohichna entsyklopediia : u 5-ty t.* (2013). Bitaiiev V. A. (vidp. red.), Bohutskyi Yu. P., Chebykin A. V., Chernets V. H. ta in. *NAM Ukrainy, Nats. Akad. kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, In-t kulturolohii NAM Ukrainy.* Kyiv : NAKKKiM. Vol. V. R-Ya. pp. 172–173 [in Ukraine].
11. Tyvodar, M. P. (1999). *Ethnographic zoning of Ukrainians in Transcarpathia (based on the materials of traditional culture of the second half of the XIX - first half of the XX century).* CARPATICA – KARPATYKA. Uzhhorod : VAT «Patent». Issue 6, pp. 4–64 [in Ukraine].
12. Tyvodar, M. P. (2010). *Etnohrafiia Zakarpattia: Istoryko-etnohrafichnyi narys.* Uzhhorod : Hrazhda [in Ukraine].
13. Tyvodar, M. P. (2016). *Odkrovennia kandydata nauk Fenycha.* Uzhhorod : MPP «Hrazhda» [in Ukraine].
14. Shafarik, P. J. (1847). *Slavic antiquities.* Moskva : Universitetskaja tipografija [in Russian].
15. Bonkalo, S. (1940). *A Rutenek (Ruszinok).* Budapest : Franklin Társaság kiadása [in Hungarian].
16. Szabo, O. (1913). *A Magyar oroszokrol (Ruthenek).* Budapest [in Hungarian].